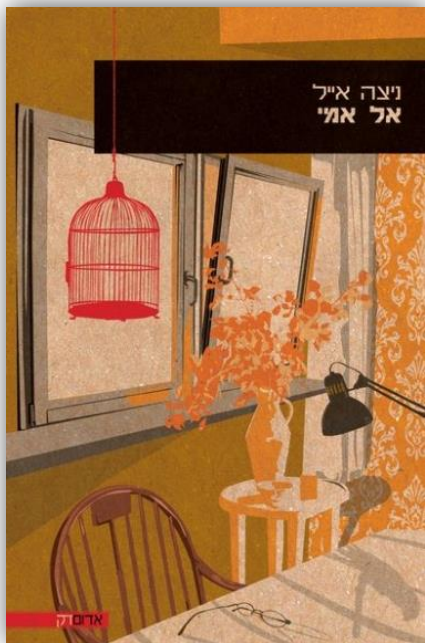

ראיין עם ניצה אייל, עם הוצאת ספרה: אל אמי

מראיין: תום עיבל

◆◆◆◆

צילום העטיפה באדיבות הוצאת הקיבוץ המאוחד

שלום ניצה. אני שמח על ההזדמנות שלי לראיין אותך על הספר החדש שלך, אל אמי. בעיניי זה ספר חשוב מאוד, גם משום יופי הכתיבה, אך אולי בעיקר בגלל תיאור מערכת היחסים בין לבין אמך. זה מביא אותי לשאלה הראשונה שלי: הספר מתאר בעיקר את תקופת הזיקנה המאוחרת של אמך. זו תקופה קשה, כמעט חסרת נחמות, בה היא מאושפזת בבית חולים, ויכולותיה הפיזיות והמנטליות הולכות ומתדרדרות. את מרבה לתאר את הקושי הרב שהמצב הזה מעורר עבור שתיכן, אך גם את הקשר החזק שקיים ביניכן, אפילו במצב שבו אמך כמעט ואינה מגיבה. אל אמי הוא לא ספר שמתאר השתלשלות אירועים כרונולוגית, אלא חוזר אחורה וקדימה בזמן, גם לימי צעירותה של האם ותקופת ילדותך. יחד עם זאת, מסגרת הסיפור היא, כאמור, תיאור זיקנתה של אמך. מעניין אותי לדעת מה עומד מאחורי בחירתך להתמקד בימי זיקנתה של האם? שאלה נוספת נוגעת לזיכרונות שלך מהתקופה הזו. עד כמה התקופה הזאת נחרטה בזיכרוןך? האם הזיכרון שלך מאמך (כיום) כולל בעיקר את התקופה הזו, או אולי מתקופות מוקדמות יותר, בהן מצבה היה טוב יותר? ולסיום, מה סייע לך להמשיך בהתמודדות היומיומית בתקופת התדרדרות האם?

אני מודה לך על שאלותיך הרגישות. בעקבות השאלות שלך ערכתי מסע חדש אל אמי ואל הספר שכתבתי. לפעמים מרחק בזמן מאפשר ראייה חדשה, צלולה יותר ומזוויות אחרות. כפי שצינת בשאלתך, הספר אינו מתאר התרחשות אירועים כרונולוגית, הוא נע בין הווה שבו אני נפרדת מאמי ומתאבלת עליה לבין עבר שבו נארג הקשר הייחודי שבין בת לאם. הספר לא נכתב לפי ראשי פרקים או תוכן עניינים סדור, לאחר כל ביקור אצל אימי הרגשתי צורך לשמר את הדברים שאמרה וכתבתי אותם על כל פיסת נייר שהייתה בידי, מפית, דף ממחברת, קופסת סיגריות. את פיסות הנייר האלה הייתי מכניסה למעטפה גדולה ולא מסתכלת בהם יותר. כך נאגרו מילותיה ונרשמה דמותה. שלב הכתיבה היה כמו אריגת שטיח או הרכבת פסיפס, עוד אבן קטנה ועוד חוט צבעוני. הספר אל אמי אינו ביוגרפיה, הוא ספר זיכרונות. ממואר. זיכרונות מטבעם הם אישיים, מתעצבים ומתחלפים. במידה מסוימת אנחנו בוחרים מה לזכור ומה לשכוח, ושכחה או הרחקה של אירועים קשים, משמשת לפעמים כמנגנון התמודדות יעיל וסתגלני. בחרתי לכתוב על פרידה, מחלה ומוות כי דווקא בתקופה עצובה וקשה זו התהדקו הקשרים עם אמי, רגשית ופיזית. במהלך החיים אנו מתייחסים אל מרכיבים שונים של חיינו כמובנים מאלהם, מחלטה הסופנית של אמי דרשה מודעות מלאה לכל רגע והכרת תודה על היותה עדיין בחיים.

מעניינת במיוחד שאלתך לגבי הזיכרונות ממנה כיום. הם עברו תהליך של פיוס, ניפוי והזדככות. הכתיבה של הספר אפשרה לי לחוות מחדש רגשות ואירועים שונים ולהתבונן בקשר בינינו מהמקום בחיים שבו אני נמצאת כיום, כאשר אני הולכת ומתקרבת אליה.

אני מהרהרת בשאלתך לגבי מקורות התמיכה שהיו לי בתקופה שבה התדרדר מצבה. כמובן שקיבלתי תמיכה מלאה וחיבוק מבני משפחתי, שהיוו עבורי מקום בטוח אליו אפשר לחזור בכל מצב ובכל זמן. ילדי המתבגרים וחתונתו של בני הבכור ייצגו עבורי תהליכים של צמיחה והתחדשות וסימלו את העתיד. בה בעת

היה כאב רב בידיעה שהיא כבר לא תהיה חלק מהעתיד המשפחתי. תמיכה נוספת קיבלתי מהעיסוק המקצועי שלי בפסיכולוגיה של הזקנה ומהמפגשים עם אנשים זקנים שהציגו בפני אפשרויות שונות ומגוונות של הכלה והתמודדות. הבנתי שאין מרשמים המתאימים לכול אדם ואני צריכה לחפש ולמצוא את הדרך הנכונה עבורי.

מקריאה בספר עושה רושם שאמך הייתה אישה מופנמת ושקטה. את כותבת: "... מילים היו המומחיות של אבא (...). זוקף את מלוא המטר חמישים וחמש שלו ומדבר. בהתלהבות, בהתרגשות, בחוזקה (...). ממנו למדתי את החוזק והיופי שבמילים, ממנו למדתי גם את חולשתן. היא, לעומתו, התרחקה ממילים. מעולם לא הייתה דעתנית ולא הרימה את קולה, אבל בדרכה השקטה והמאופקת הייתה נוכחת ומשפיעה. דיברה בלי מילים". מכאן, רציתי לשאול על סיפור החיים של אמך. האם את מרגישה שבכך שפרסמת את הספר נתת לאמך קול ותפקיד חשוב, שאולי לא היה בא לידי ביטוי אחרת?

חלום חייה של אמי היה להיות אחות, לטפל באנשים כואבים ולסעוד אותם, אך בגלל אירועי התקופה מימוש חלום זה לא התאפשר. היא התנדבה לשרת במגן דוד אדום ושם פגשה את אבי. גבר סוער ואישה שקטה. קולה הייחודי של אמי היה באישיותה הנעימה, ביכולת ההקשבה וההכלה שבה ובחמלה שגילתה כלפי אנשים אחרים. היום אני מבינה שהייתה פסיכולוגית טבעית. אני חושבת שגם אמי וגם אני איננו לב הספר, אפשר היה להציב במקומנו אנשים אחרים, לכן זו אינה ביוגרפיה. מוקד הספר הוא מערך הרגשות שבין בת לאם בתקופה של מחלה קשה ופרידה. אחד השמות הראשונים שנתתי לכתב היד היה "פעמים רוחות, פעמים מלאכים", שם זה מבטא לדעתי את הסערה הרגשית העמוקה והמורכבת המלווה פרידה מאם.

בספר יש גם מפגש בין תקופות התפתחותיות, בין אמצע החיים לבין סוף החיים, בין פרספקטיבות זמן אחרות ותפקידים התפתחותיים שונים. זהו מפגש שמעורר מחשבות לא קלות, ההורים שלנו הם המראה שבה אנו משתקפים בעתיד. להשתקפות כזאת יש תפקיד: לבדוק, להרהר, לערער, לעשות שינוי. אנשים רבים באמצע חייהם מסתכלים במראה ומחליטים שזה הזמן לממש חלומות, להוציא תכניות מהמגירה, ללמוד, לשנות תחום מקצועי, לטייל בעולם.

ציירת קודם שתהליך הכתיבה של אל אמי היה מקוטע, בהתבסס על רשימות ופתקים שנאספו במשך שנים. באיזה שלב החלטת להוציא את הספר לאור?

אין לי תשובה ישירה לשאלתך. כנראה שבמשך שנים עברתי תהליך פנימי ולא מודע של פרידה ממנה שאפשר לי בזמן הזה לקום יום אחד, לפתוח את השקית שבה שמרתי את הרשימות והפתקים שנאספו, להתיישב ליד המחשב ולהתחיל לכתוב. כתיבת הספר חזרה והחייתה את דמותה עבורי ולכן הייתה עבורי חוויה רגשית עמוקה ומתגמלת.

הספר מלא בהתייחסויות למוות. מעבר למסגרת העיקרית של הסיפור, את כותבת גם על מותם של קרובים אלייך, וגם על ההתייחסות למוות בתרבויות אחרות. נראה שההתייחסות האלו מדגישות ברובן את החלל והאובדן שפוער המוות, אך עם זאת, במותה של אמך, לצד הצער והאובדן, אני מניח שהיה גם פן של הקלה ושחרור מסבל, ואולי אף שחרור עבורך מהצורך לסעוד אותה. האם תוכלי להרחיב בעניין?

אתה שואל אם הרגשתי הקלה עם מותה, כן. הרגשתי שהסתיימה תקופה בחיי. הרגשתי הקלה בעיקר מסיום הסבל וההשפלה אבל גם מהמוטרפות שלי, מהריצות המתמידות, מנדודי השינה, מהפחד שהטלפון יצלצל

באמצע הלילה ומישהו יגיד תבואי מהר. ובסוף זה מה שהיה. הרגשתי שעכשיו במראה אני משתקפת עבור ילדי. התחלף הדור.

ועוד משפט לסיום: המפגש הקבוע של אמי ושלי היה בשבת בבוקר. במשך ימות השבוע הייתי "קופצת" כל אימת שהזדמן, בין פגישות, אחרי עבודה, אבל שבת בבוקר הייתה שלה. עד עצם היום הזה אני מתעוררת לפעמים בשבת בבוקר ומרגישה שאני רוצה לנסוע אל אמי. להיכנס למכונית, לשים את השקית עם הדברים הטובים במושב לידי, לא לשכוח את הגרביים החמות שקניתי, תמיד קר לה ברגליים. ולנסוע. היא חסרה לי. אני מתגעגעת.

ניצה אייל היא בעלת תואר שני בפסיכולוגיה קלינית וחברת סגל במכון הרצג. בתפקידה כחוקרת במכון הרצג כתבה והובילה מחקרים בתחום ההתפתחות הפסיכולוגית של האדם בשלבי החיים. בין ספריה: החיים כנהר (הוצאת ידיעות אחרונות, 1997), נפלאות הזיכרון ותעתועי השיכחה (הוצאת אריה ניר, 2004), תמונות פסיכולוגיות (הוצאת אריה ניר, 2010). אנו מבקשים להודות לניצה על הזמן שהקדישה לראיון ועל אדיבותה הרבה.

